

ΣΤΟΑ ΜΟΔΙΑΝΟ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ

■ Των: Α. Βλασάρη, Γ. Κακέ, Φ. Καραγιώργου, Ν. Κορώνη, Κ. Μπόλη, Κ. Σταματοπούλου, Μ. Χατζή, Μ. Νομικού και Α. Αβδελά

Η μελέτη «Στοά Μοδιάνο. Προστασία και ανάδειξη» υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του εργαστηρίου διεπιστημονικής συνεργασίας του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Αρχιτεκτόνων της Πολυτεχνικής Σχολής του Α.Π.Θ. «Προστασία, συντήρηση και αποκατάσταση μνημείων πολιτισμού», από τους μεταπτυχιακούς φοιτητές Ανδρέα Βλασάρη (αγρονόμο-τοπογράφο μηχανικό), Γιώργο Κακέ (πολιτικό μηχανικό), Φώτη Καραγιώργο (αρχιτέκτονα μηχανικό), Νίκη Κορώνη (πολιτικό μηχανικό), Κατερίνα Μπόλη (αρχαιολόγο), Κατερίνα Σταματοπούλου (πολιτικό μηχανικό MSc) και Μαγδαληνή Χατζή (αρχιτέκτονα μηχανικό), με επιβλέποντες, τους καθηγητές Μ. Νομικό του τμήματος αρχιτεκτόνων μηχανικών και Α. Αβδελά, του τμήματος πολιτικών μηχανικών.

Στο πλαίσιο της μελέτης και με στόχο, τόσο την προστασία του μνημείου και την αντιμετώπιση προβλημάτων στατικής επάρκειας, όσο και την ανάδειξή του, επιχειρείται η διερεύνηση της ιστορίας του μνημείου, η ανάλυση της αρχιτεκτονικής και κατασκευαστικής δομής του, η αναγνώριση του ιστορικού πλαισίου και των συνθηκών που το γέννησαν, η διερεύνηση της σχέσης του με το ευρύτερο περιβάλλον, η αποσαφήνιση της αρχικής μορφής και του τρόπου λειτουργίας του, η αποτύπωση της παθολογίας και των προβλημάτων που επέφερε στο φέροντα οργανισμό του ο χρόνος και η αδιάλειπτη, έως σήμερα, λειτουργία του.

Η μελέτη οργανώνεται σε τέσσερα μέρη: το πρώτο αφορά στην ιστορία και στο πλαίσιο δημιουργίας της αγοράς, το δεύτερο περιλαμβάνει την αρχιτεκτονική ανάλυση και τεκμηρίωση του μνημείου (τυπολογία, μορφολογία, τρόπο οργάνωσης, αρχική μορφή, σχέση με την ευρύτερη περιοχή), το τρίτο επικεντρώνεται στο φέροντα οργανισμό (ανάλυση τρόπου δόμησης και υλικών, καταγραφή παθολογίας, υπολογισμός φορτίων και υπολογιστικό μοντέλο προσομοίωσης του μνημείου), ενώ το τελευταίο μέρος της μελέτης αφορά στη διατύπωση εμπεριστατωμένων και συμβατών με τη φυσιογνωμία του μνημείου προτάσεων προστασίας, συντήρησης και ανάδειξης. Τέλος, δύο παραρτήματα συγκεντρώνουν το σύνολο των σχεδίων που προέκυψαν από την έρευνα και αποτύπωση του μνημείου, καθώς και τα αποτελέσματα των εργαστηριακών και επιτόπιων ερευνών σχετικά με τα υλικά δόμησης.

■ Το ιστορικό – Από το χτες στο σήμερα

Χτισμένη στην καρδιά του εμπορικού κέντρου της Θεσσαλονίκης, γέννημα της ανοικοδόμησης της πόλης μετά την πυρκαγιά του 1917, η Κεντρική Αγορά Τροφίμων θα χτιστεί στην περιοχή όπου το Σχέδιο Hebrgard όριζε το εμπορικό κέντρο και τα Bazaars της πόλης, πάνω στις στάχτες της εβραϊκής συνοικίας Kadı και λίγα μόλις μέτρα από το Pazar Hamam (σημερινά Λουλουδάδικα). Χαρακτηριστικό παράδειγμα στους λιανικούς εμπορείους τροφίμων, θα φέρει στην πόλη την καινούργια αντίληψη για τους χώρους εμπορικής δραστηριότητας.

Δημιουργός της ο Ελί Μοδιάνο, αρχιτέκτονας και μηχανικός, γόνος μιας από τις πλουσιότερες εβραϊκές οικογένειες της εποχής, με σπουδές στο Παρίσι, ο οποίος υπογράφει σημαντικά κτήρια της Θεσσαλονίκης, όπως το Τελωνείο και το σημερινό Λαογραφικό Μουσείο, εκπλήσσοντας κάθε φορά με τις τυπολογικές και κατασκευαστικές επιλογές του. Για τη δημιουργία της Κεντρικής Αγοράς Τροφί-

μων και με πρόθεση τη στέγασή της σε ένα κτήριο κλειστής στοάς ευρωπαϊκού τύπου, ο Ελί Μοδιάνο επιλέγει μια περιοχή όπου το σχέδιο Hebrgard χωροθετούσε τα bazaars της πόλης και ένα οικόπεδο με δυνατότητα πρόσβασης από δύο κεντρικές οδικές αρτηρίες, ώστε να εξασφαλιστεί η απρόσκοπτη διέλευση κοινού.

Συμβόλαιο αγοράς των οικοπέδων για την ανέγερση της στοάς, πρωτότυπα σχέδια του ίδιου του Ελί Μοδιάνο, αιτήσεις προς την πολεοδομία, έγγραφα προμετρήσεων και επιμετρήσεων υλικών, συνθέτουν ένα εξαιρετικά πλούσιο και πολυσήμαντο αρχαιακό υλικό που συγκεντρώθηκε στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, για να φωτίσει όλα τα στάδια σχεδιασμού και κατασκευής του κτηρίου, από τις αρχικές προθέσεις του δημιουργού του έως τις τελικές του επιλογές.

Η Κεντρική Αγορά Τροφίμων ανοίγει τις πύλες της στο κοινό στις 23 Μαρτίου 1925. Έκτοτε, θα λειτουργήσει αδιάλειπτα ως σήμερα, διατηρώντας τις ίδιες περίπου χρήσεις, παρέχοντας κρέατα, ψάρια και διάφορα είδη τροφίμων. Με την πάροδο των χρόνων, οι επεμβάσεις και οι αυθαίρετες προσθήκες στις όψεις και στο εσωτερικό, αποτέλεσμα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας των καταστηματαρχών, αλλά και η προσθήκη νέων ασύμβατων χρήσεων, αλλοίωσαν τη φυσιογνωμία του κτηρίου, ενώ η συνεχής χρήση, η καθημερινή κατάβρεξη και η ελλιπέστατη συντήρηση επέφεραν σοβαρότατα προβλήματα στο φέροντα οργανισμό.

Διατηρητέο σήμερα μνημείο και γνωστή ως «Στοά Μοδιάνο», η Κεντρική Αγορά Τροφίμων, σηματοδοτεί ένα από τα πιο σημαντικά κτήρια της εποχής του μεσοπολέμου. Διασώζεται ως η μεγαλύτερη αγορά τροφίμων του ιστορικού κέντρου, κουβαλώντας όλες τις μνήμες του. Στα χρόνια της αδιάλειπτης λειτουργίας της, είδε το κέντρο της Θεσσαλονίκης να μετασχηματίζεται. Τις πολυκατοικίες να αντικαθιστούν τα μεσοπολεμικά μέγαρα και να διαμορφώνουν τα σύγχρονα γνωρίσματα της πόλης. Το εμπόριο να διαχέεται χωρικά με την εμφάνιση επαγγελματικών χώρων στα ισόγεια πολυκατοικιών. Τον περιβάλλοντα χώρο να αλλάζει μορφή για να καταλήξει στη σημερινή της. Την υπερβολική διόγκωση του πολεοδομικού συγκροτήματος της πόλης καθ' έκταση και καθ' ύψος, με τη μεταφορά των εμπορικών εισόδων της όλο και μακρύτερα από το κέντρο, να απομονώνουν, τόσο αυτή, όσο και τις γύρω αγορές, από το σύγχρονο γίγνεσθαι.

■ Η αρχιτεκτονική και κατασκευαστική δομή

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, ο εντοπισμός των αρχικών σχεδίων του Ελί Μοδιάνο, καθώς και η επιτόπια έρευνα και αποτύπωση του μνημείου, έδωσαν τη δυνατότητα διερεύνησης όλων των σταδίων σχεδιασμού του κτηρίου, «ανάγνωσης» της αρχιτεκτονικής και κατασκευαστικής του δομής, αποκατάστασης της αρχικής μορφής και εντοπισμού της παθολογίας και των αλλοιώσεων που επέφεραν η φθορά του χρόνου και ο ανθρώπινος παράγοντας. Αναλυτικότερα, μέσα από την έρευνα προέκυψε ένας μεγάλος αριθμός σχεδίων του ίδιου του Ελί Μοδιάνο, ορισμένα από τα οποία αφορούν στην αρχική του πρόθεση για την κατασκευή ενός διώροφου, επιμήκους κτηρίου, διαστάσεων 70,30x38,00m με υπόγειο. Σύντομα, ωστόσο, ο Μοδιάνο αναθεωρεί τον αρχικό του σχεδιασμό και καταθέτει (το Δεκέμβριο του 1922) στο τότε Γραφείο Σχεδίου Πόλεως την τελική του πρόταση, η οποία είναι και αυτή που

εφαρμόστηκε, με μικρές τροποποιήσεις.

Σύμφωνα με τα πρωτότυπα αυτά σχέδια και όπως προκύπτει από την υφιστάμενη κατάσταση και από την αποτύπωση του μνημείου που έγινε στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, ο Ελί Μοδιάνο σχεδιάζει και κατασκευάζει ένα επίμηκες, μονώροφο κτήριο με υπόγειο και εσωτερικούς εξώστες (συνολικής έκτασης περίπου 2.707m², με αναλογία μήκους προς πλάτος 2:1, μήκους 70,60m και πλάτους 35,40m.). Κεντρική ιδέα της αρχιτεκτονικής σύνθεσης σύμφωνα με την οποία οργανώνονται τα καταστήματα της στοάς και η πρόσβαση σε αυτά αποτελεί ένα σύστημα επίμηκων και εγκάρσιων περασμάτων που συνδέουν αρχικά τις οδούς Βασ. Ηρακλείου και Ερμού και καθ' επέκταση την έξοδο προς την οδό Κομνηνών η οποία έγινε σε μεταγενέστερη φάση.

Η κάτοψη του ισόγειου συγκροτείται από ένα κάνναβο υποστρωμάτων, ο οποίος διατηρείται σε όλα τα επίπεδα του κτηρίου διαμορφώνοντας τα τρία κλίτη του. Σε γραμμική διάταξη, εκατέρωθεν των περασμάτων, αναπτύσσονται τα καταστήματα. Η διάταξη αυτή δημιουργεί δύο σειρές πλευρικών όγκων καταστημάτων, επαφτόμενες στις επιμήκεις όψεις του κτηρίου και τέσσερις κεντρικούς πυρήνες, ο καθένας με δύο σειρές καταστημάτων. Στα ακραία τμήματα του ισόγειου διαμορφώνονται ευρύχωροι εσωτερικοί εξώστες, οι οποίοι συνδέονται με τους πύργους που χωροθετούνται στις τέσσερις γωνίες του κτηρίου. Η κάλυψη του κτηρίου επιτυγχάνεται με πολυκλίτη στέγη, ενώ την κορυφή διαμορφώνουν τρεις υπερυψωμένοι γυάλινοι φεγγίτες. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζεται η διαφορά των επιπέδων της, η οποία γίνεται με υαλοστάσια και κατάλληλο μηχανισμό ανάκλισης, εξασφαλίζοντας στο εσωτερικό του κτηρίου επαρκή φυσικό φωτισμό και εξαερισμό, καθώς και το σύστημα των περιτεχνών υδρορροών στο εσωτερικό του κτηρίου για την απορροφή των όμβριων υδάτων της στέγης. Ο υπόγειος χώρος της στοάς οργανώνεται σε επιμέρους αποθηκευτικούς χώρους, ανάλογα με το είδος των προϊόντων. Ωστόσο, η οργάνωση των αποθηκών δεν φαίνεται να ακολουθήσει τον αρχικό σχεδιασμό.

Σε αντίθεση με άλλα εκλεκτιστικά κτήρια στη Θεσσαλονίκη, στη στοά Μοδιάνο παρατηρείται μια ιδιότυπη έκφραση του εκλεκτισμού με μεγαλύτερη στιβαρότητα και λιτότητα. Βασικά συστατικά της οργάνωσης των όψεων οι οποίες ακολουθούν πιστά τη διαμόρφωση του εσωτερικού χώρου και την κάλυψή του, με την πολυκλίτη στέγη, αποτελούν ο τριμερής διαχωρισμός (βάση, κορμός, στέψη), η μνημειώδης διαμόρφωση και η απόλυτη συμμετρία ως προς τον κατακόρυφο άξονα, ενώ το διάκοσμο συνθέτει ποικιλία μοτίβων με αναφορές στην κλασική αρχαιότητα, όπως παραστάδες, οδοντωτά γείσα και διακοσμητικοί μαιάνδροι.

Όσον αφορά στην κατασκευαστική δομή, η Στοά Μοδιάνο σηματοδοτεί ένα από τα πρώτα κτήρια στη Θεσσαλονίκη με κύριο υλικό δόμησης το πρωτοποριακό για την εποχή εκείνη Ο/Σ. Στο κτήριο γίνεται, επίσης, χρήση των τυπικών, για τις αρχές του 20ου αιώνα, τεχνολογιών δόμησης, όπως η φέρουσα τοιχοποιία από αργολιθοδομή και πλινθοδομή για την κατασκευή του κατακόρυφου φέροντα οργανισμού. Με βάση τα πρωτότυπα σχέδια του Μοδιάνο και τις σχετικές προμετρήσεις, τα οποία, ωστόσο, δεν είναι δυνατόν να εξακριβωθεί αν εφαρμόστηκαν πλήρως, εκτιμάται ότι στο κτήριο υπάρχουν τέσσερα

είδη θεμελίων οπλισμένου σκυροδέματος και ξύλινοι πάσσαλοι. Τα πατώματα είναι κατασκευασμένα από Ο/Σ, ενώ ο κατακόρυφος φέρων οργανισμός συνίσταται από λιθοδομή περιμετρικά του κτηρίου και υποστυλώματα Ο/Σ, σε κάρναβο 3,00x3,00m στο υπόγειο και 6,00x6,00m στο ισόγειο με εξαίρεση τα υποστυλώματα των καταστημάτων. Σύμφωνα με διερευνητική τομή σε κομβικό σημείο της δοκού της πλάκας, διαπιστώθηκε η ύπαρξη δύο εγκλιβωτισμένων σε οπλισμένο σκυρόδεμα σιδηροτροχιών, κατασκευαστική λύση η οποία αποτελεί και ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του κτηρίου.

Ο φέρων οργανισμός των προσόψεων διαμορφώνεται από ένα σύστημα κατακόρυφων, οριζόντιων και διαγώνιων στοιχείων Ο/Σ που ακολουθούν την αρχιτεκτονική διαμόρφωση της όψης και επιτρέπουν τη δημιουργία μεγάλων ανοιγμάτων.

Η δίκριτη στέγη του κεντρικού κτίσιου έχει 11 μεταλλικά ζευκτά, τα οποία διατάσσονται ανά 6,00m, οι μονόριχτες πλευρικές στέγες έχουν 11 ημιζευκτά ανά πλευρά, παρόμοιας διάταξης με αυτά της κεντρικής στέγης και επικάλυψη με πάνελ και κεραμίδια, ενώ οι στέγες των πύργων είναι ξύλινες με κεραμοσκεπή.

Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί σχετικά με την παθολογία του κτηρίου ότι εντοπίζονται σοβαρές φθορές, κυρίως εξαιτίας της παρουσίας έντονης υγρασίας, της βεβαρημένης χρήσης, της φυσικής φθοράς του χρόνου, αλλά και της ελλιπέστατης συντήρησης του κτηρίου.

■ Η πρόταση αποκατάστασης

Η μελέτη της Κεντρικής Στοάς Τροφίμων ανέδειξε την άμεση αναγκαιότητα προστασίας και συντήρησης του μνημείου, προκειμένου για τη σωτηρία του, αλλά και την ανάγκη «εκουχρονισμού» της λειτουργίας του και των χρήσεων που θα στεγάσει, ώστε η αγορά να ανακτήσει την αλλοτινή αίγλη της και να ενταχθεί στο σύγχρονο γίγνεσθαι, ως ένας πολυδύναμος και ζωντανός χώρος, ικανός να εξασφαλίσει τη βιωσιμότητά του στο χώρο και στο χρόνο.

Προς την κατεύθυνση αυτή και με στόχο τη διατύπωση προτάσεων συμβατών με την ιστορία και φυσιολογία του κτηρίου λήφθηκαν υπόψη οι σύγχρονες αρχές που διέπουν την αποκατάσταση μνημείων, τα δεδομένα που προέκυψαν από την ανάλυση του ίδιου του μνημείου, οι δυνατότητες, αλλά και οι περιορισμοί που θέτει η ίδια η κατασκευή, οι ανάγκες που αναδείχθηκαν μέσα από τις επαφές και συζητήσεις με τους εμπλεκόμενους στη χρήση και διαχείριση του κτηρίου, η θέση του μνημείου στην καρδιά του ιστορικού εμπορικού κέντρου της Θεσσαλονίκης και η σχέση του με τις υπόλοιπες «ιστορικές» αγορές.

Με βάση όλα τα παραπάνω δεδομένα και ζητούμενα, η Στοά Μοδιάνο προτείνεται να σηματοδοτήσει ένα εμπορικό κέντρο που θα στεγάσει ποικιλία τροφίμων και προϊόντων, μία πολύ-πολιτισμική αγορά, που θα συγκεντρώνει γεύσεις και προϊόντα από όλο τον κόσμο, από είδη πρώτης ανάγκης μέχρι πιστοποιημένα βιολογικά προϊόντα, και από τοπικά ελληνικά προϊόντα μέχρι προϊόντα fair trade και παραδοσιακά προϊόντα από διάφορες χώρες του κόσμου. Επιπλέον, προτείνονται οι εμπλουτισμός των παρεχόμενων υπηρεσιών της με τη δημιουργία ενός άξονα ενημέρωσης και ψυχαγωγίας στο ισόγειο, καθώς και η επαναλειτουργία του υπογείου για τις ανάγκες αποθήκευσης προϊόντων, αλλά και για τη δημιουργία χώρων πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Όσον αφορά στις αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις που

απαιτούνται για την ανάδειξη του μνημείου και την εκ νέου οργάνωση των χρήσεων της αγοράς, προτείνεται, καταρχήν, η διατήρηση και αποκατάσταση, όπου αυτό απαιτείται, των μορφολογικών χαρακτηριστικών και της τυπολογίας της στοάς με την απομάκρυνση όλων των σύγχρονων επεμβάσεων που αλλοιώνουν τη φυσιολογία της. Για την οργάνωση των καταστημάτων της στοάς, αξιοποιείται η διάρθρωση του χώρου σε ενότητες – πυρήνες καταστημάτων. Κάθε πυρήνας συγκεντρώνει διαφορετικά είδη προϊόντων και αναδεικνύεται με τη χρήση διαφορετικού χρώματος στα ρολά που ασφαλίζουν τα καταστήματά του για τη δημιουργία ενός σύγχρονου, ελκυστικού και ευχάριστου για τον επισκέπτη χώρου, ενώ παράλληλα υποδεικνύεται η διάθεση διαφορετικών κατηγοριών προϊόντων και τροφίμων. Οι επεμβάσεις σχετίζονται, κατά κύριο λόγο, με την τοποθέτηση νέων ρολών ασφαλείας εξωτερικά και με ενδεικτικές προδιαγραφές για την κατασκευή σταθερών ψυγείων και πάγκων στο εσωτερικό τους, προκειμένου να αποφευχθούν αυθαίρετες προσθήκες από τους εκάστοτε ιδιοκτήτες. Μορφολογικά, επιχειρείται η ομοιομορφία των όψεων, οι οποίες διατηρούν, σε γενικές γραμμές, την απλότητα της αρχικής τους μορφής. Οι εξώστες διατηρούν την υφιστάμενη χρήση τους, καθώς αποτελούν επιτυχημένες επιχειρήσεις οι οποίες έχουν καθιερωθεί στην κοινωνία της πόλης, ενώ στα δώματα των καταστημάτων, προβλέπεται η περιστασιακή χρήση τους και η ελεγχόμενη κίνηση επισκεπτών, στο πλαίσιο της οργάνωσης περιοδικών εκθέσεων και πολιτιστικών συμβάντων.

Για την προστασία του ίδιου του μνημείου, αλλά και προκειμένου να ανταποκριθεί στις νέες απαιτήσεις που προκύπτουν στο πλαίσιο της παρούσας πρότασης, προτείνεται η απομάκρυνση χρήσεων που επιβαρύνουν το κτήριο λόγω της συνεχούς κατάρβρεξης, η ενίσχυση του φέροντα οργανισμού, ο οποίος παρουσιάζει σημαντικά προβλήματα στατικότητας, και η αύξηση της πλαστιμότητας. Οι προτεινόμενες επεμβάσεις αφορούν στην αύξηση της αντοχής και της δυσκαμψίας, στον επιδιωκόμενο βαθμό, μέσω της εφαρμογής εξειδικευμένων μεθόδων προς αντιμετώπιση των τοπικών αδυναμιών της. Η δομική αποκατάσταση του κτηρίου συνδυάζει την κατασκευή μανδύων στο σύνολο των κατακόρυφων στοιχείων οπλισμένου σκυροδέματος του κτηρίου και την ενίσχυση της φέρουσας τοικοποιίας του υπογείου με μονόπλευρους και αμφίπλευρους μανδύες. Στη μόρφωση του νέου φορέα λήφθηκαν υπόψη οι περιορισμοί του αντισεισμικού κανονισμού για την αποφυγή απότομης μεταβολής δυσκαμψίας καθ' ύψος της κατασκευής. Επίσης, η πρόταση περιλαμβάνει διπλή ενίσχυση των πλακών με αύξηση του πάχους της θλιβόμενης ζώνης, εφαρμογή ινοπλισμένων πολυμερών στην εφελκόμενη στρώση με ταυτόχρονες τοιχοπληρώσεις και ενίσχυση της στέγης. Στην πρόταση αποκατάστασης του στατικού φορέα λαμβάνονται υπόψη οι αρχιτεκτονικοί και λοιποί περιορισμοί, χωρίς να μεταβάλλεται ουσιαστικά το στατικό σύστημα του κτηρίου, το οποίο αποδεδειγμένα έως σήμερα έχει ανταποκριθεί ικανοποιητικά.

■ Αντί επιλόγου

Στις σελίδες της μελέτης «Στοά Μοδιάνο. Προστασία και ανάδειξη», ξετυλίγεται ο μίτος της ιστορίας του μνημείου, ο οποίος βρέθηκε κάπου ανάμεσα στα

άχρηστα και ξεχασμένα του υπογείου του, μπλεγμένος με εικόνες, αρώματα, αναφορές και ήχους μιας θαμμένης εποχής. Ο μίτος αναλύθηκε ως προς τη μορφή, την υφή και την ουσία του, ελέγχθηκαν οι αντοχές του, προτάθηκαν μέτρα προστασίας, συντήρησης και ανάδειξης του κτηρίου. Τονίζοντας την ανάγκη προστασίας λίγο πριν σπάσει αυτή η κλωστή, τίθεται το ζήτημα λήψης άμεσων αποφάσεων και μέτρων, ώστε να συνεχίσει η στοά να αφηγείται μύθους του παρελθόντος.

Η παρούσα μελέτη αποτελεί ένα λευκό πανί, που ελπίζουμε να δώσει πλεύση προς μια κατεύθυνση ανάδειξης της στοάς και κατ' επέκταση των ιστορικών αγορών του κέντρου της Θεσσαλονίκης. Εκμεταλλευόμενοι του αέρα συνειδητοποίησης, τόσο της ιστορικής μας κληρονομιάς, όσο και του φθίνοντος μνημειακού αποθέματός της, ενισχύουμε την πίστη όλων ότι οι «αγορές» της πόλης θα κερδίσουν κάτι από τη θαμμένη λάμψη τους, κι ο κόσμος κάτι από την καταπιεσμένη κουλτούρα της μεσογειακής και βαλκανικής έννοιας της αγοράς. Μια έννοια που είναι πεισματικά προσκολλημένη στο υποσυνείδητο όλων, και αφορά στην απόλυτη έκφραση της κοινωνικής μας υπόστασης. ■

